

Stary Folwark, st. 2

Gmina Ksielice

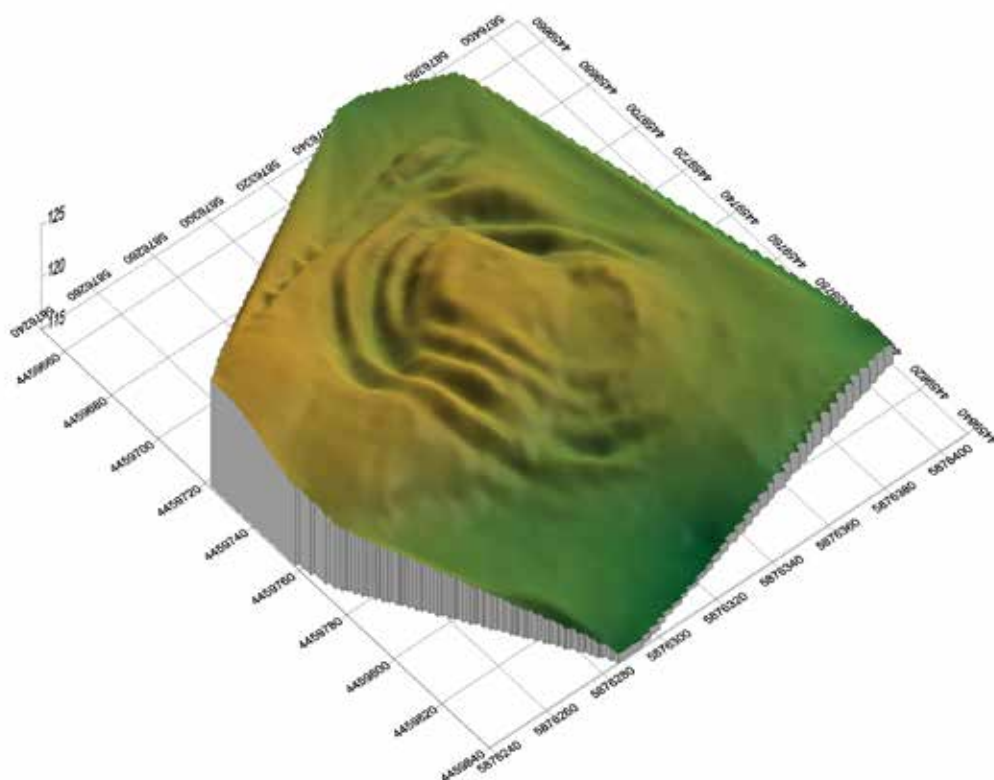
Powiat ławski

AZP 27-50/19

Współrzędne geograficzne:

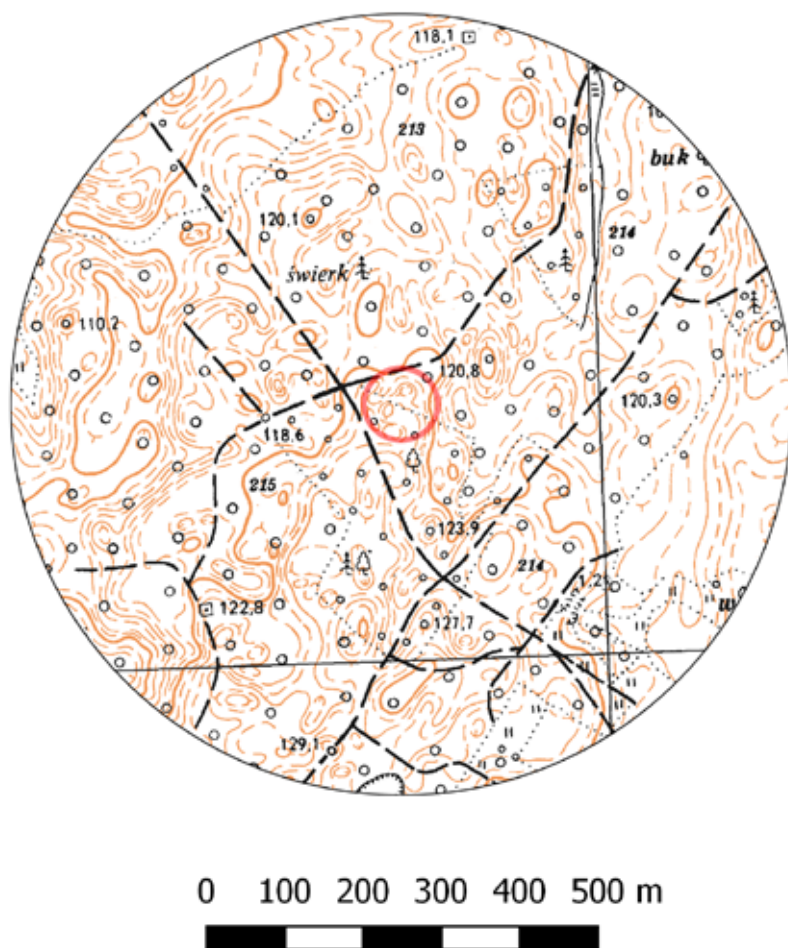
N 53° 36' 51.21''

E 19° 20' 8.85''

Ryc. 1. Grodzisko w Starym Folwarku, st. 2 na mapie w skali 1:25 000 (na podstawie materiałów CODGiK, oprac. R. Solecki)

Ryc. 2. Grodzisko w Starym Folwarku, st. 2 na mapie w skali 1:10 000 (na podstawie materiałów CODGiK, oprac. R. Solecki)

POŁOŻENIE GRODZISKA I JEGO FORMA

KAMIL RABIEGA I MAGDALENA RUTYNA /
JACEK WYSOCKI

Grodzisko w Starym Folwarku, st. 2 znajduje się w Jędrychowskim Lesie, na dosyć płaskim terenie, w odległości około 1,5 km od rzeki Gardęgi (ryc. 1-2). Choć teren nie wyróżnia się naturalnymi walorami obronnymi, to samo grodzisko jest imponującym założeniem, zaopatrzonym w cztery wały i fosy, które nadają całości formę regularnego owalu o wymiarach około 95 x 115 m.

Umocnienia obronne obiektu składają się z czterech dookolnych wałów (I-IV) o szerokości 5-6 m i zachowanych do wysokości około 1,5 m. Po zewnętrznej stronie każdego nasypu znajdują się fosy (I-IV) o szerokości 2-3 m i głębokości około 1 m. Majdan grodziska ma powierzchnię około 8 arów i wymiary 22 x 45 m. Ograniczony jest zagłębieniem przywałowym (ryc. 3-8).

Ryc. 3. Wały i fosy w południowej części grodziska w Starym Folwarku, st. 2; widok od strony wschodniej (fot. J. Wysocki, oprac. K. Rabiega).

ŚRODOWISKO FIZYCZNO-GEOGRAFICZNE

JERZY NITYCHORUK I FABIAN WELC

Na *Szczegółowej mapie geologicznej Polski w skali 1:50000*, ark. Kisielice¹ grodzisko w Starym Folwarku, st. 2 leży w obrębie glin zwałowych, piasków i żwirów moren spiętrzonych (ryc. 9). Wiercenia przeprowadzone na stanowisku pokazują, że osadami występującymi na powierzchni terenu i tuż pod powierzchnią, są piaski średnioziarniste i drobnoziarniste, które niżej przechodzą w mułki i miejscami również gliny. Wiercenia geologiczne dokumentują również warstwę gleby kopalnej bezpośrednio pod nasypami wałów, co pozwala przypuszczać, że mechanizm formowania obiektu polegał na kopaniu niezbyt głębokich „fos”, a piasek był użyty bezpośrednio do formowania wałów. W obrębie centralnej części obiektu stwierdzono przemieszczenia osadów do 1,4 m, co oznacza występowanie warstwy kulturowej o znacznie miąższości (ryc. 10-11).

¹ Uniejewska 2003.

BADANIA ARCHEOLOGICZNE

KAMIL RABIEGA I MAGDALENA RUTYNA

Przebieg badań terenowych

Grodzisko zostało odkryte dzięki analizie zobrażeń ALS. W roku 2016 przeprowadzono na jego terenie badania wykopaliskowe w ramach realizacji projektu *Katalog grodzisk Warmii i Mazur*. W obszarze zagłębienia przywałowego i północnego podnóża wału I grodziska, w osi N-S wytyczono jeden wykop sondażowy o wymiarach 2 x 4 m. Badania podjęto w celu rozpoznania nawarstwień kulturowych związanych z budową i funkcjonowaniem obiektu. Nadrzędnym celem badań było pozyskanie materiału zabytkowego, który miał posłużyć do określenia chronologii i funkcji grodu.

Stratygrafia stanowiska

W trakcie badań archeologicznych przeprowadzonych w roku 2016 wydzielono łącznie 19 jednostek straty-

Ryc. 4. Stary Folwark, st. 2. Trzy fosy (I-III) oraz trzy wały (II-IV) w południowej części stanowiska; widok od strony północnej (fot. J. Wysocki)

graficznych (tab. 1 i ryc. 13), które podzielono na trzy główne fazy związane z użytkowaniem i zniszczeniem tego obiektu.

Ryc. 5. Stary Folwark, st. 2. Wał IV (zewnątrzny) w południowo-zachodniej części grodziska; widok od strony zachodniej (fot. J. Wysocki)

Ryc. 6. Stary Folwark, st. 2. Wał IV i III oraz fosa III w południowej części grodziska; widok od strony wschodniej (fot. J. Wysocki)

Ryc. 7. Grodzisko w Starym Folwarku, st. 2 na zobrażowaniu ALS (na podstawie materiałów CODGiK, oprac. R. Solecki)

Warstwy naturalne

Nawarstwienia kulturowe związane z zagłębieniem przywałowym grodziska spoczywały na sypkiej piaszczystej, ciemnożółto-pomarańczowej warstwie naturalnej 19, która charakteryzowała się horyzontalnymi wytrąceniami żelazistymi.

Faza I - wczesna epoka żelaza

Faza IA - budowa i użytkowanie grodu (ryc. 14-15)

Warstwa użytkowa, która powstała w czasie budowy grodu składała się z szarej piaszczystej ziemi 7. Zidentyfikowano ją w północnej części wykopu, opadającą na południe. Śladem ukształtowania zagłębienia przywałowego był obiekt 18, który wypełnił się szaro-jasnożółtą piaszczystą ziemią 8. Natomiast w północno-zachodnim narożniku wykopu zidentyfikowano zbitą brązowo-żółtą warstwę użytkową 4=17 o sedymencie piaszczystym.

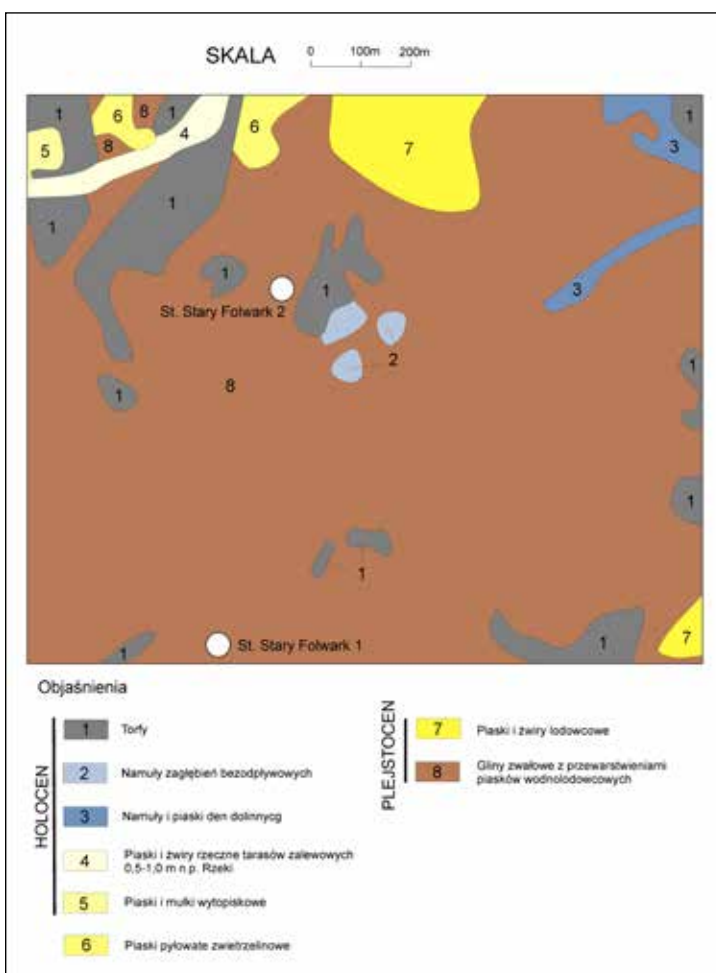
W zagłębieniu przywałowym u podnóża południowego stoku wstawiono słupy, które chroniły wał przed osuwiskiem. Pozostałością takiego słupa był owalny dół posłupowy 12 o średnicy około 40 cm i głębokości do 30 cm, z wypełniskiem szaro-brązowej piaszczystej ziemi 11, a także śladami spalenizny 16. Widoczny w planie był także owalny dół posłupowy 10 o wymiarach 35 x 45 cm i głębokości 40 cm z wypełniskiem szaro-czarnej piaszczystej ziemi z fragmentami węgla 9. Na stropie tego wypełniska zadokumentowano cztery kamienie o średnicy do 25 cm, które otaczały zapewne słup, stabilizując jego pozycję. Kamienie znajdowały się także wewnątrz wypełniska. Śladem po kolejnym słupie, który być może stanowił element konstrukcji obronnej był owalny dół posłupowy 14 z wypełniskiem jasnożółto-brązowej piaszczystej ziemi 13. Słup o średnicy 40 cm wkopany został do głębokości 1 m w wewnętrzny stok wału grodziska pod kątem; nachylony był w kierunku wału.

Faza IB - zniszczenie grodu

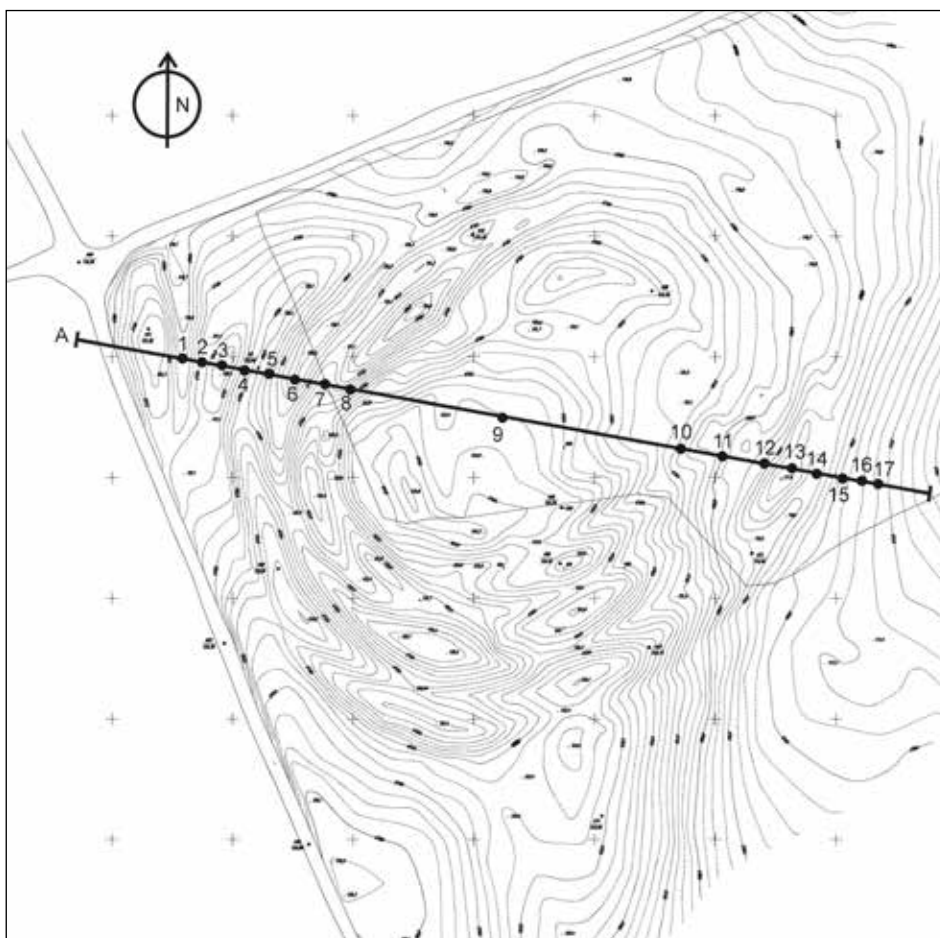
Moment zniszczenia grodu ukazują warstwy destrukcyjne. Z wewnętrznego stoku wału zsunęła się jasnobrązowa warstwa 15, zalegając nad warstwami wypełniska dołu posłupowego w zagłębieniu przywałowym. Na wewnętrznym stoku wału powstała czarno-szara piaszczysta warstwa spalenizny 6, w której znajdowało się skupisko fragmentów ceramiki oraz niewielkie fragmenty węgla. Warstwa zapada się w miejscu słupa (dół posłupowy 14) i stanowi prawdopodobnie relikty konstrukcji obronnej lub drewnianego płotu. Powyżej, w wyniku dalszej destrukcji powstała piaszczysta, sypka jasnoszara warstwa 5, wypełniając zagłębienie po słupie znajdującym się na stoku wału.

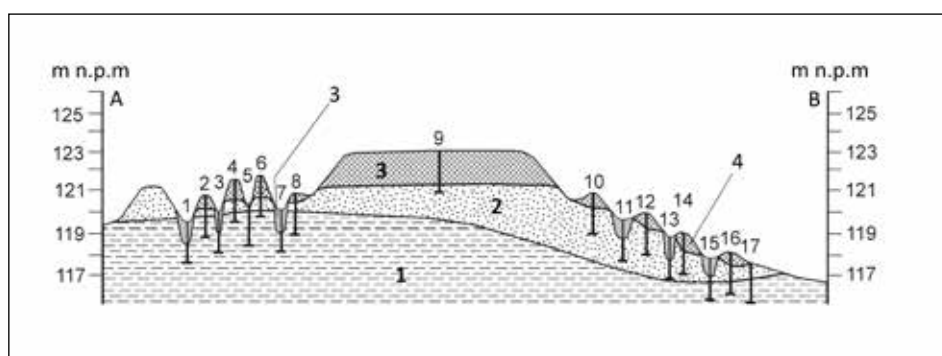
Ryc. 8. Przekrój osi SW-NE grodziska w Starym Folwarku, st. 2 uzyskany z danych ALS (na podstawie materiałów CODGiK, oprac. R. Solecki)

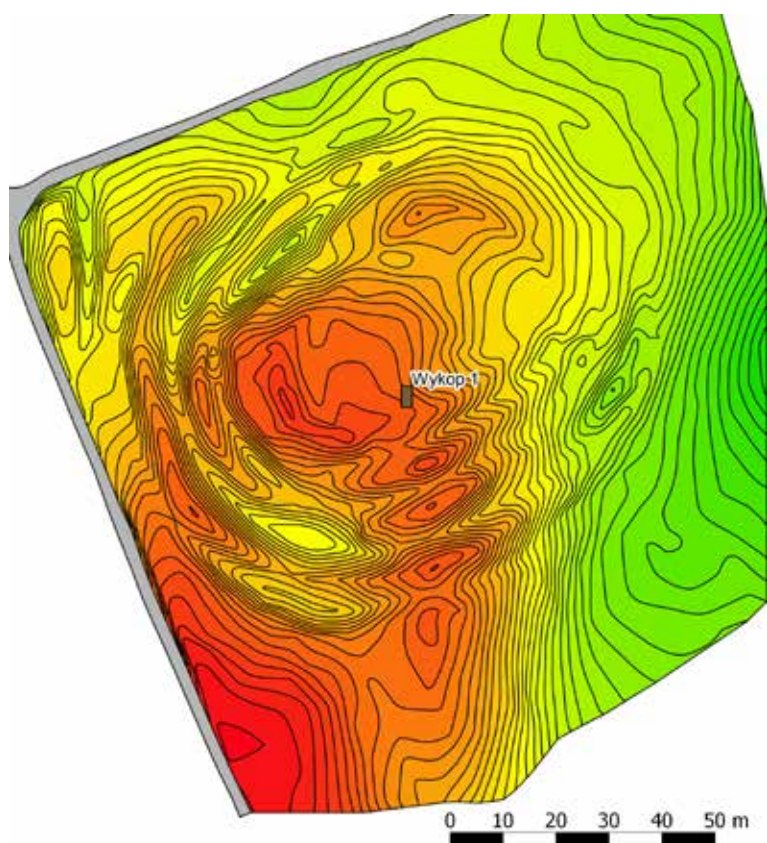
Ryc. 9. Mapa geologiczna okolic grodziska w Starym Folwarku, st. 2 (oprac. J. Nitychoruk i F. Welc)

Ryc. 10. Plan warstwiczny grodziska w Starym Folwarku, st. 2 (wyk. J. Błaszczuk) z zaznaczonymi miejscami wierceń geologicznych (oprac. J. Nitychoruk i F. Welc)

Ryc. 11. Przekrój geologiczny przez grodzisko w Starym Folwarku, st. 2: 1 - mułki, gliny i mułki piaszczyste, 2 - piaski średnio i drobnoziarniste, 3 - wypełniska piaszczysto-organiczne zagłębień między wałami, 4 - nasypy i niwelacje antropogeniczne oraz warstwy kulturowe (oprac. J. Nitychoruk i F. Welc)

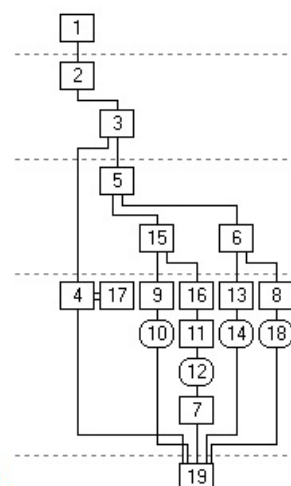
Faza III

Faza II

Faza IB

Faza IA

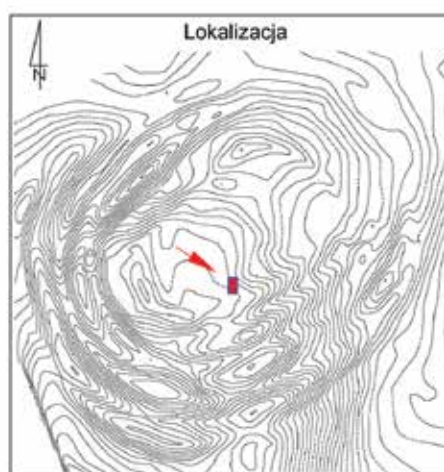
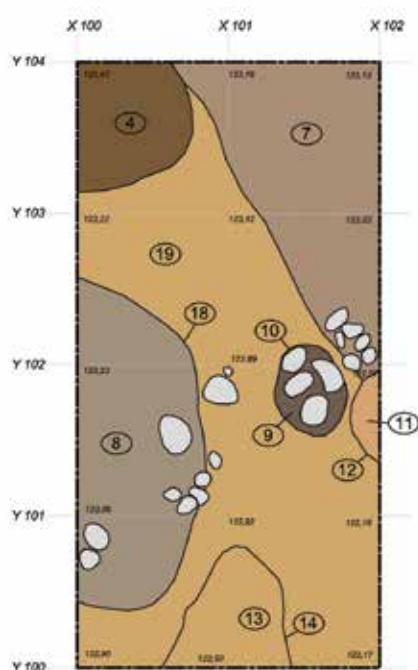
W-wy naturalne

Ryc. 13. Stary Folwark, st. 2. Diagram relacji stratygraficznych (oprac. K. Rąbiega)

Ryc. 12. Plan sytuacyjno-wysokościowy grodziska w Starym Folwarku, st. 2 z oznaczonym położeniem wykopu badawczego (na podstawie pomiarów J. Błaszczyka, oprac. R. Solecki)

Stary Folwark st. 2
gm. Kisielice
- 1 m -

Ryc. 14. Stary Folwark, st. 2. Plan obiektów i nawarstwień Fazy IA (oprac. K. Rąbiega i R. Solecki)

Tabela 1. Katalog warstw z opisem poszczególnych jednostek stratygraficznych grodziska w Starym Folwarku, st. 2 (oprac. K. Rabiega)

Numer jednostki	Numer obiektu	Położenie w obrębie stanowiska	Współrzędne X, Y	Opis jednostki stratygraficznej	Barwa (Munsell)	Pozycja stratygraficzna	
						Znajduje się pod	Znajduje się nad
1	-	Zagłębienie przywałowe S części grodziska	X=100-102; Y=100-104	Piaszczysta warstwa ściółkowa; humus leśny; miąższość do 20 cm	10YR 3/2	-	2
2	-	Zagłębienie przywałowe S części grodziska	X=100-102; Y=100-104	Sypka, piaszczysta, jednorodna ziemia; warstwa erozyjna; miąższość do 30 cm	7,5YR 7/2	1	3, 4
3	-	Zagłębienie przywałowe S części grodziska	X=100-102; Y=100-104	Piaszczysta, bardzo sypka jednorodna ziemia; warstwa erozyjna; miąższość do 25 cm	10YR 7/8	2	4, 5, 7, 8, 18, 19
4=17	-	Majdan grodziska	X=100-101; Y=103-104	Piaszczysta, zbita, płamista ziemia; warstwa użytkowa; miąższość do 44 cm	10YR 4/4	2, 3	19
5	-	Zagłębienie przywałowe S części grodziska	X=100-102; Y=100-102,85	Piaszczysta, sypka ziemia; warstwa erozyjna z wału grodziska; miąższość do 50 cm	10YR 6/2	3	6, 7, 8, 15, 19
6	-	Zagłębienie przywałowe SW części grodziska	X=100-102; Y=100-101,50	Piaszczysta ziemia z wtrętami węgla; zawierająca skupisko ceramiki oraz z niewielkimi wtrętami węgla; warstwa spalenizny; zniszczenia konstrukcji na wale; miąższość do 25 cm	10YR 3/1	5	8, 13, 14, 18, 19
7	-	Zagłębienie przywałowe S części grodziska	X=101-102; Y=101,90-104	Piaszczysta ziemia; warstwa użytkowa; opadająca w S stronę wykopu; miąższość do 25 cm	7,5YR 6/3	3, 5, 12, 15,	19
8	18	Zagłębienie przywałowe S części grodziska	X=100-101; Y=100,45-102,50	Piaszczysta ziemia; wypełnisko zagłębienia przywałowego; miąższość do 45 cm	10YR 6/2	3, 5, 6	18
9	10	Zagłębienie przywałowe S części grodziska	X=101,15-101,50; Y=101,20-101,65	Piaszczysta ziemia z fragmentami węgla; na stropie warstwy znajdowały się kamienie tworzące okrąg; wypełnisko dołu posłupowego 10; wewnątrz wypełniska znajdowały się kamienie; miąższość do 40 cm	7,5YR 4/2	15	10
10	10	Zagłębienie przywałowe S części grodziska	X=101,15-101,50; Y=101,20-101,65	Owalny obiekt z wypełniskiem 9; dół posłupowy; głębokość 40 cm	-	9	19
11	12	Zagłębienie przywałowe S części grodziska	X=101,80-102; Y=101,30-101,90	Piaszczysta ziemia, wypełnisko dołu posłupowego 12; miąższość do 30 cm	7,5 YR 7/6	15, 16	12
12	12	Zagłębienie przywałowe S części grodziska	X=101,80-102; Y=101,30-101,90	Owalny obiekt z wypełniskiem 11; słabo widoczne granice; średnica ok. 40 cm; głębokość 30 cm; dół posłupowy	-	11, 15	7, 19
13	14	Zagłębienie przywałowe S części grodziska	X=100,60-101,25; Y=100-100,30	Piaszczysta ziemia, wypełnisko dołu posłupowego 14, zlokalizowana przy S profilu; miąższość do 70 cm	10YR 7/6	6	14
14	14	Zagłębienie przywałowe S części grodziska	X=100,60-101,25; Y=100-100,30	Obiekt w wypełniskiem 13; średnica 40 cm; głębokość do 1 m, dół posłupowy	-	6, 13	19
15	-	Zagłębienie przywałowe S części grodziska	X=101,50-102; Y=101,20-102,50	Piaszczysto-ilasta ziemia; warstwa osuwiskowa; miąższość do 15 cm	7,5 YR 6/4	5	7, 9, 11, 12, 16, 19
16	12	Zagłębienie przywałowe S części grodziska	X=101,90-102; Y=101,50-101,80	Piaszczysta ciemna ziemia z fragmentami węgla; warstwa spalenizny; górna warstwa wypełniska dołu posłupowego 12; miąższość do 8 cm	10YR 3/2	15	11
18	18	Zagłębienie przywałowe S części grodziska	X=100-101; Y=100,45-102,50	Obiekt z wypełniskiem 8; cięcie zagłębienia przywałowego; głębokość do 45 cm	-	3, 6, 8	19
19	-	Zagłębienie przywałowe S części grodziska	X=100-102; Y=100-104	Piaszczysta, luźna ziemia; warstwa naturalna	10YR 7/6	3, 4, 5, 6, 7, 10, 12, 14, 15, 18	-

Faza II - opuszczenie grodziska

W wyniku opuszczenia grodziska zaczęły narastać warstwy erozyjne. Wskutek zsuwów i spływów od strony wału, na obszarze zagłębienia przywałowego powstała piaszczysta, bardzo sypka jednorodna żółta warstwa 3. Kolejnym nawarstwieniem, charakteryzującym się organicznym sedymencie była szara piaszczysta i bardzo sypka warstwa 2, która znajdowała się na powierzchni całego wykopu.

Faza III - współczesność

Współczesny poziom użytkowy na grodzisku stanowi humus ściółkowy 1.

ZNALEZISKA

URSZULA KOBYLIŃSKA

Na terenie grodziska w Starym Folwarku, st. 2 w trakcie badań wykopaliskowych odkryto 112 fragmentów ceramiki, w tym 22 fragmenty z zachowanym wylewem (w tym 1 brzeg ornamentowany), co składa się na 19 naczyń i stanowi odpowiednik 0,87 SEN. W materiale zabytkowym wystąpiło ponadto jedno całkowicie zachowane ucho i 81 fragmentów brzuśców. Na tę liczbę składają się 32 fragmenty o powierzchni zarówno dość mocno jak i delikatnie chropowatej, 27 fragmentów o powierzchniach gładkich, 8 – o powierzchniach wyswieconych i 5 – o powierzchniach

Tabela 2. Zestawienie ilościowe fragmentów ceramiki z grodziska w Starym Folwarku, st. 2 (oprac. U. Kobylńska)

Jednostka stratygraficzna	Liczba fragmentów łącznie	Liczba różnych naczyń	Wylewy			Szyjki	Brzusce							Ucha	Części przydanne	Fragmenty przepalone	Fragmenty o wypłukanej powierzchni
			Liczba fragmentów	SEN	Ornamentowane		Liczba fr. ogółem	Rodzaj powierzchni					Ornamentowane				
								Chropowate	Gładkie	Wyświecane	Szorstkie	Nieokreślone					
1	6						1		1					1	4		
2	6	1	1	10			5	3	1			1					2
3	16	5	5	23	1		10	4	4	2					1		
4	6	1	1	3			5		1	2		1				1	
5	1						1					1					1
6	44	6	7	25		1	36	19	10	2	1	4	5			2	16
7	15	3	5	17		1	9	1	6	1		1				1	1
8	15	3	3	9			11	4	2	1	4				1		
11	1						1	1									
13	2						2		2								
SUMA	112	19	22	87	1	2	81	32	27	8	5	8	5	1	6	4	20

Tabela 3. Fragmentacja i erozja fragmentów ceramiki z grodziska w Starym Folwarku, st. 2 (oprac. U. Kobylńska)

Jedn. strat.	Kategorie wielkościowe [cm]											Stopień erozji				SUMA
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	0	I	II	III	
1			5	1									5	1		6
2		1	1	1	2	1							1	4	1	6
3		2	5	4	2	3							13	3		16
4			2	1		2			1				4		2	6
5								1						1		1
6			7	12	7	9	3	2	2		2		16	20	8	44
7		2	4	5	1	2				1			11	3	1	15
8				2	5	4	2	1	1				9	6		15
11			1											1		1
13			1			1							2			2
SUMA		5	26	26	17	22	5	4	4	1	2		61	39	12	112

szorstkich z wyczuwalnymi ziarnami. Nieokreślonych brzuśców, bez możliwości opisanego rodzaju powierzchni jest w tym zespole zabytkowym 8 fragmentów; 4 fragmenty brzuśców nosiły cechy przepalenia, zaś 20 fragmentów ma cechy wypłukania powierzchni. Zidentyfikowano także 6 części przydennych bez zachowanych den (tab. 2).

Materiał ceramiczny jest dość mocno zniszczony, charakteryzuje się zdartymi i odłupanymi warstwami ścianek, niekiedy jedynie na części zachowanej powierzchni widoczny jest jej pierwotny charakter. Fragmenty ceramiki mają niekiedy wypłukane i zartarte brzegi, co jednak w niektórych przypadkach nie przeszkodziło w pracach rekonstrukcyjnych i w połączeniu kilku fragmentów z jednego naczynia. Materiał jest mocno rozdrobniony; głównie są to ułamki o wielkości 3 i 4 cm, stanowiące ponad połowę znalezionych fragmentów (tab. 3). Pozostała część fragmentów to większe i sporadycznie duże ułamki ceramiki, w większości przypadków dobrze zachowane, które reprezentują I i II kategorię erozji².

Znaczna część drobnego materiału ceramicznego nie przynosi informacji o formie naczynia. Jednak część drobnych fragmentów zostało poddanych rekonstrukcji i częściowo zostały odtworzone niewielkie partie niektórych form naczyń.

Formy naczyń

Materiał ceramiczny odkryty w nawarstwieniach grodziska ma cechy charakterystyczne dla wczesnej epoki żelaza. Zidentyfikowanymi formami naczyń są wygładzane garnki esowate i baniaste z zaokrąglonym brzegiem, czepaki, misy i miseczki, ozdobne naczynie wazowate z długą szyjką, naczynia z szyjką i ze ściętym brzegiem, płaskie talerze do przykrywania naczyń, oraz niewielka liczba garnków z pogrubionym brzegiem i chropowatą powierzchnią zewnętrzną.

Naczynia o powierzchni gładkiej

Fragmenty ceramiki zaliczone do tej grupy technologicznej mają powierzchnię wyświeconą lub mocno wypolerowaną, choć na dużej części z nich widoczne

² Wg klasyfikacji zaproponowanej przez A. Buko 1990.

są ślady zniszczeń, spłukania lub zdercia wynikłe z procesów podepozycyjnych.

Większe fragmenty i zrekonstruowane części naczyń ze Starego Folwarku, st. 2 można podzielić na kilka grup ze względu na rodzaj powierzchni, ukształtowanie wylewu oraz profil ścianki naczyń.

Jedną z form reprezentowanych w tym zespole użytkowym są garnki średniej wielkości z zaokrąglonym brzegiem, o średnicach wylewu wynoszących ok. 15-16 cm (tabl. 2:6-9). Są to naczynia esowate i baniaste o powierzchni gładkiej, a w górnych partiach również wypolerowanej lub nawet wyswieconej, barwy w różnych odcieniach brązu (5YR 6/6) lub czarnej (2,5YR 2,5/1).

W zestawie naczyń gładkich zidentyfikowano także naczynie wazowate ze ściętym brzegiem, o średnicy wylewu wynoszącej ok. 16 cm, z dłuższą szyjką, z ornamentem owalnych wgłębień na krawędzi mocno uwydatniającego się baniastego brzuśca (tabl. 1:4-5). W górnej części tego naczynia jego powierzchnia wykazuje ślady wyrównania za pomocą powleczenia ścianki cienką warstwą tłustej gliny wyrównującej.

Dwa fragmenty należały do grubościennego naczynia ze ściętym brzegiem (tabl. 2:2) o powierzchni gładką, matową, pylastej. Naczynie to wykonane zostało z masy ceramicznej piaszczystej z małą ilością domieszki, niedbale, z nierównościami na wewnętrznej powierzchni.

Odkryto także dwie duże rozłożyste misy (tabl. 1:2; 2:10), barwy brązowo-rudej (5YR 5/6, 6/6); głęboka misa o zachylonym brzegu, ma powierzchnię z obu stron wyswieconą powleczoną gliną barwy czarnej.

W zestawie naczyń z omawianego stanowiska zidentyfikowano także fragment górnej części czerpaka z wylewem o średnicy ok. 18 cm, o powierzchni wypolerowanej, barwy beżowej (5YR 6/4), z zachowanym śladem po odłamanym uchu. Czerpak ma lekko wychylony spłaszczony wylew, a duże ucho przyklejone do ścianki wychodziło wysoko ponad krawędź wylewu (tabl. 1:3). Ślad po odłamanym uchu nosiło także inne małe naczynie o powierzchni wyswieconej, barwy czarno-brązowej, zachowane w postaci niewielkiego fragmentu wylewu i brzuśca, bez możliwości określenia średnicy wylewu. Znalezione też małe, szerokości 2 cm, wałeczkwate ucho, ze śladami odlepienia od ścianki brązowego, zagładzanego i mocno zniszczonego naczynka.

Zestaw form naczyń użytkowanych na tym stanowisku obejmował także talerze: wyklejono mianowicie część talerza płaskiego (tabl. 2:1), o średnicy ok. 14 cm, o powierzchni wypolerowanej, matowej, barwy beżowej z obu stron.

Inną znaną formą było grubościenne masywne naczynie zrekonstruowane z zachowanych siedmiu fragmentów, o powierzchni gładkiej, barwy beżowej (2,5YR 7/4), z wywierconymi dużymi otworami o średnicy 0,8-1,6 cm. Brzeg naczynia nie zachował się, a otwory umiejscowione zostały w górnej części baniastego brzuśca (tabl. 1:1).

Ceramika o powierzchni chropowatej

Grupa ceramiki o powierzchni chropowatej, oprócz 32 fragmentów brzuśców, jest reprezentowana przez dwa fragmenty z zachowanym pogrubionym wylewem. Jedno z naczyń miało ozdabiany owalnymi wgłębieniami brzeg (tabl. 2:5). Brzegi tych naczyń są pogrubione, owalne, gładkie, zaś chropowacenie w postaci nierówności i zmarszczeń gliny zaczyna się tuż poniżej gładkiego wylewu. Naczynia te charakteryzowały się gładkimi i wyswieconymi, przeważnie czarnymi powierzchniami wewnętrznymi. Znaczna część fragmentów pochodzi z dużych naczyń o słabo wysklepionych brzuścach. Masywne, workowate garnki charakteryzują się mocnymi zgrubieniami gliny formującymi pasma, smugi lub bruzdy z ziarnami o zróżnicowanej granulacji na powierzchni zewnętrznej, rzadziej o drobnych, nieregularnych zmarszczkach gliny chropowacenia, ornamentowane plastycznymi listwami (tabl. 2:4).

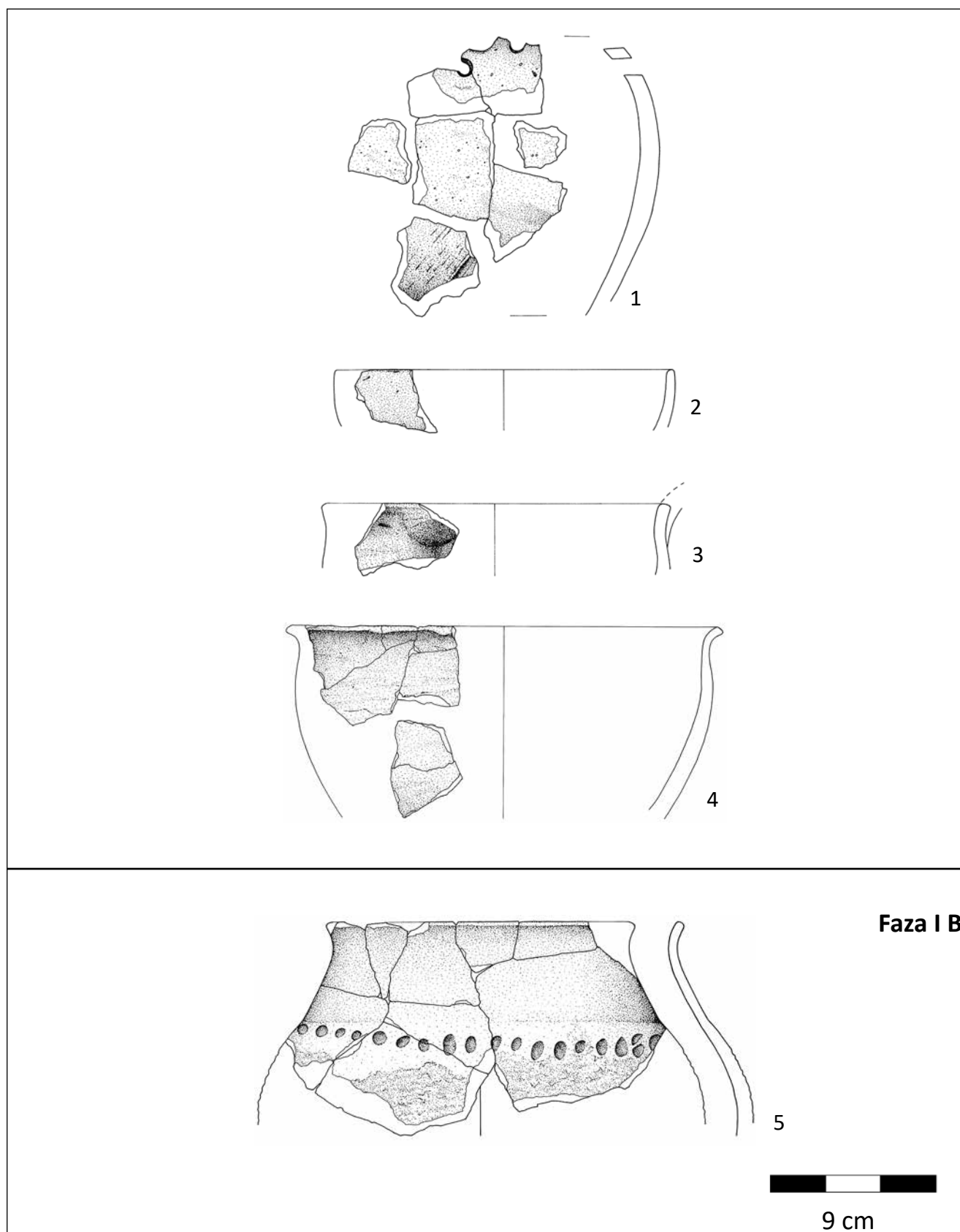
Ornamentyka

Nieliczny zestaw ceramiki pozyskanej w trakcie wykopalisk dostarcza też niewielu informacji o ornamentowaniu powierzchni naczyń. Na jednym z naczyń baniastych są to niewielkie wgłębienia palcowe (tabl. 1:5), na innym małe owalne nakłucia ułożone w rzędzie zachowane śladowo (tabl. 2 :3).

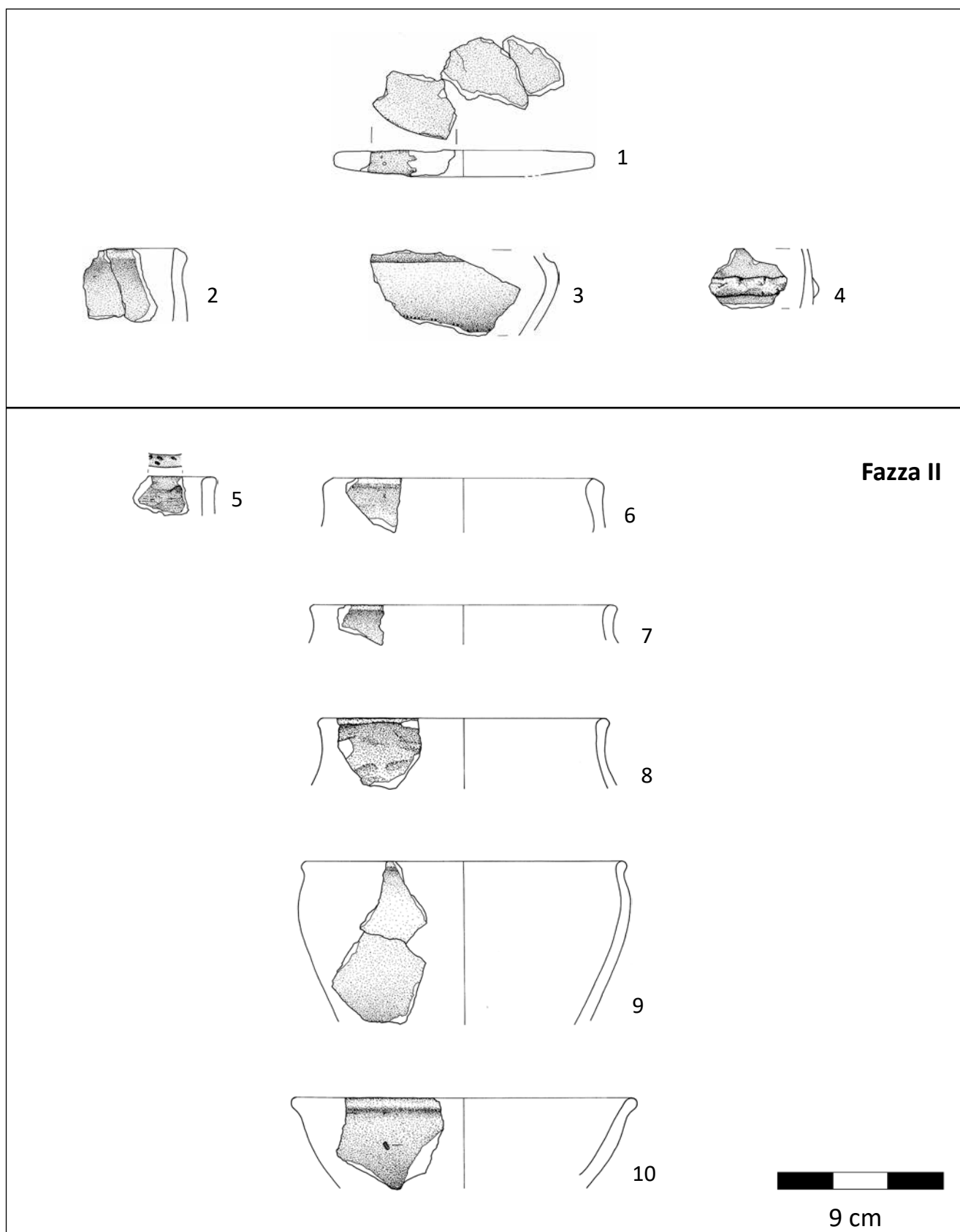
Cechy technologiczne

Naczynia z grodziska w Starym Folwarku, st. 2 wykazują ślady świadczące o ręcznym formowaniu. Obserwacja większych fragmentów pozwala wnioskować, że wykonane zostały one techniką lepienia z wałków gliny, czego dowodem są nieliczne ślady połączeń kolejnych wałków, widoczne w formie zgrubień czy sfałdowania wewnętrznych powierzchni naczyń, głównie grubościennych garnków o powierzchni chropowatej. Zaobserwowana szerokość wałków waha się między 1,5 a 2 cm. Widoczne ślady zlepień i szpary w górnej partii naczynia świadczyć mogą także o sposobach formowania brzegu. Pogrubiony brzeg formowano najprawdopodobniej poprzez dolepienie od wewnątrz do ścianki naczynia kolejnego wałka gliny, a widoczna czasami szpara w wylewie jest świadectwem zawijania ostatniego wałka gliny na zewnętrzną stronę ścianki.

Naczynia wyrabiano z masy ceramicznej zawierającej dużą ilość domieszki o ziarnach o zróżnicowanej granulacji oraz mikę. Widoczne makroskopowo ziarna domieszki wykazują nierówne rozmieszczenie w przełamie. Niezależnie od wielkości i rodzaju naczynia, domieszka zawierała zarówno ziarna białe, jak i kolorowe (skałen i ziarna różowe- tłuczeń granitowy), w różnym stopniu obtoczenia: okrągłe ziarna piasku i kanciaste okruchy tłuczni granitowego.

Tablica 1. Stary Folwark, st. 2. Ceramika z faz IA i IB (rys. A. Kucharska-Wach)

Tablica 2. Stary Folwark, st. 2. Ceramika z faz IB i II (rys. A. Kucharska-Wach)

Zewnętrzne i wewnętrzne powierzchnie ścianek naczyń były albo w różnym stopniu wygładzane albo chropowate. W zabytkowym materiale ceramicznym ze Starego Folwarku, st. 2 większość ceramiki ma zewnętrzne powierzchnie w różnym stopniu gładzone, a nawet wyświecane (35 fragmentów), barwy głównie rudo-brązowej i czarnej. Wnętrza naczyń esowatych i baniastych są na ogół gładzone znacznie mniej starannie niż powierzchnie zewnętrzne. Natomiast misy są szczególnie starannie wypolerowane od wewnątrz. Naczynie (tabl. 2:8) o wyświeconym wylewie i wypolerowanej górnej części pod wylewem z obu stron ma niewielkie, nierówne wgłębienia na powierzchni. Są to ślady po formowaniu powierzchni narzędziem. Fragmenty naczyń o zewnętrznej powierzchni chropowatej, barwy ceglasto-brązowej, niekiedy ze śladami okopceń, mają wnętrza wypolerowane, przeważnie czarne. W procesie polerowania powierzchni naczyń wykorzystywano narzędzia, takie jak gładziki kamienne, rogowe, kościane lub drewniane. Polerowanie polegało na nadaniu naczyń lśniącej, gładkiej powierzchni; zabieg ten wykonywano suchym twardym przedmiotem na uprzednio podsuszonym naczyniu, w wyniku czego otrzymywano idealnie równą, gładką i lśniącą powierzchnię. W zależności od grubości warstwy tłustej glinki pokrywającej ściankę wewnętrzną, naczynia te były także bardziej szczelne, mogły więc wydajniej służyć do przechowywania i gotowania produktów.

Chropowacenie natomiast, to zabieg polegający na pokrywaniu zewnętrznej powierzchni, również uprzednio wygładzonego i podsuszonego naczynia roztworem glinki o różnej gęstości, zmieszanej z domieszką ziaren o różnej granulacji. W omawianym materiale naczynia pokrywano najczęściej warstwą chropowacenia o grubości ok. 2 mm. Do zaobserwowanych i najczęściej wykorzystywanych w tym procesie technik należą: obrzucanie powierzchni naczynia rzadkim roztworem glinki i rozprowadzenie go zapewne szmatką, co dawało efekt nieregularnych, drobnych grudek na powierzchni oraz nanoszenie gęstego roztworu palcami, bądź narzędziami pozostawiającymi poziome, pionowe lub ukośne bruzdy, dające efekt mocnego chropowacenia z mocno wystającymi zgrubieniami gliny.

Analogie

Pozyskany w czasie badań grodziska w Starym Folwarku, st. 2 nieliczny zestaw form ceramiki wydaje się być analogiczny do ceramiki z badanego również w ramach tego samego projektu pobliskiego grodziska w Starym Folwarku, st. 1, głównie jeśli chodzi o formy mis z wydzielającym się wylewem, garnki chropowate, a także ze względu na występowanie analogicznej ornamentyki. Kształt naczyń oraz ro-

dzaj chropowacenia podobny jest także do materiału zabytkowego z badanego również w ramach projektu grodziska w Wieprzu, st. 20³.

CHRONOLOGIA STANOWISKA

URSZULA KOBYLIŃSKA

Ze względu na charakterystyczny zestaw ceramiki i analogie z innych stanowisk osadniczych i cmentarzysk grodziska w Starym Folwarku, st. 2 należy datować na wczesną epokę żelaza, a dokładniej na IV-III w. p.n.e. i wiązać z II fazą kultury kurhanów zachodniobałtyjskich z okresu lateńskiego B-C.

Te ustalenia chronologiczne potwierdza również datowanie radiowęglowe węgli drzewnych pobranych z warstwy destrukcyjnej 6, która prawdopodobnie jest pozostałością po konstrukcji obronnej lub drewnianym ogrodzeniu. Wynik datowania wynosi 2240 ± 30 BP, co w datach kalibrowanych z prawdopodobieństwem 70,4% wyznacza przedział 323-205 r. p.n.e (390-345 r. p.n.e. z prawdopodobieństwem 25%)⁴.

DZIEJE GRODZISKA W STARYM FOLWARKU, ST. 2

KAMIL RABIEGA I MAGDALENA RUTYNA

Grodzisko w Starym Folwarku, st. 2, posiada wyraźną i dobrze zachowaną formę terenową w postaci czterech wałów i fos otaczających owalny majdan. Badania wykopaliskowe dostarczyły informacji o jego chronologii, którą wiązać należy z wczesną epoką żelaza. Powstało wówczas zagłębienie przywałowe i wał, który zabezpieczony był pewnego rodzaju konstrukcją drewnianą, której śladami są doły postłupowe i spalone drewniane elementy horyzontalne. Wyniki datowania radiowęglowego wskazują, że grodzisko zostało zniszczone w IV-III w. p.n.e. i nie było później używane. Specyficzna forma niewielkiego majdanu otoczonego kilkoma koncentrycznymi wałami i fosami wykazuje podobieństwo do innych grodzisk z wczesnej epoki żelaza, badanych w zachodniej części województwa warmińsko-mazurskiego w ramach projektu *Katalog grodzisk Warmii i Mazur*, a zwłaszcza do pobliskiego grodziska w Starym Folwarku, st. 1, a także grodzisk w Wieprzu, st. 20, gm. Zalewo i Tątlawkach, st. 2, gm. Morąg⁵.

³ Por. w niniejszej publikacji opracowania ceramiki z grodzisk w Starym Folwarku, st. 1 i Wieprzu, st. 20.

⁴ Kobylński 2016: 107.

⁵ Por. opracowania wykoników badań tych grodzisk w niniejszej publikacji.

